

РОЗНЫЯ-РОЎНЫЯ

АДКРЫТЫ ПРАТЭЗНА-АРТАПЕДЫЧНЫ АДНАЎЛЕНЧЫ ЦЭНТР
2 стар.

АБМЯРКОЎВАЕМ ПРАЕКТ ЗАКОНА АБ СУАЙЧЫННІКАХ ЗА МЯЖОЙ.

ПОГЛЯД З УКРАЇНЫ
3 стар.

КРОПКА НА КАРЦЕ

"ШПАКОЎІЯ" НА ГІСТАРЫЧНЫХ СКРЫЖАВАННЯХ
4—5 стар.

РАДАВОД
Марыя СВЯТАПОЛК-МІРСКАЯ
3 ЛОНДАНА
6 стар.

МІНСК, ЗАХАРАВА, 28. ДОМ ДРУЖБЫ
6 стар.

ГАЛЕРЭЯ МАЙСТРОЎ

СВІТАЛЬНЫ ГУК АКАРЫНЫ
5 стар.

ГАСЦЁЎНЯ
ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ ТРОХРАДКОЎЯ
Яўгена ГУЧКА
4 стар.

КРЫЖАВАНКА АД ГРЫНЫ БЕКІШ
8 стар.

АГУЛЬНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА**РАСПАЎСЮДЖВАЕЦЦА Ў 48 КРАЇНАХ**

Голас Радзімы

19 верасня 2001 года
Цана 114 рублёў

№ 38 (2752)E-mail: golas_radzimy@tut.by

Штотыднёвая газета для суайчыннікаў за межамі Беларусі

Выдаецца з 6 красавіка 1955 года

АФІЦЫЙНА

Аляксандр ЛУКАШЭНКА ПАЎТОРНА ВЫБРАНЫ ПРЭЗІДЭНТАМ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Паводле даных Цэнтральнай камісіі Рэспублікі Беларусь па выбарах і правядзенню рэспубліканскіх рэферэндумаў, за Аляксандра ЛУКАШЭНКУ прагаласавала 75,65 працэнта тых, хто прыняў удзел у галасаванні, за Уладзіміра ГАНЧАРЫКА — 15,65 працэнта, за Сяргея ГАЙДУКЕВІЧА — 2,48 працэнта.

Усяго на выбарчыя ўчасткі прыйшло 83,86 працэнта выбаршчыкаў.

Фота БелТА.

НАПЯРЭДАДНІ

ПЕРСПЕКТЫЎНЫЯ ТЭХНАЛОГІІ І СІСТЭМЫ

Упершыню ў Мінску з 5 па 10 лістапада пройдзе Тыздзень інфармацыйных тэхналогій, які аб'яднае шэраг буйнейшых мерапрыемстваў рэспубліканскага маштабу, прысвечаных гэтай тэматыцы.

У іх ліку — трэцяя Міжнародная спецыялізаваная выстава "Перспектыўныя тэхналогіі і сістэмы: інфарматыка, тэлекамунікацыі, бяспека" (PTS-2001), арганізатар — НВЦ "Белэкспл"; 3-я Міжнародная канферэнцыя па пытаннях электроннай камерцыі "Электронны гандаль у СНД і ўсходнеўрапейскіх краінах: разам у XXI стагоддзі", арганізатар — Міжнароднае грамадскае аб'яднанне па садзейнічанню электроннаму гандлю; Міжнародны кангрэс "Сеткавыя інфармацыйныя тэхналогіі", арганізатар — НДА "Кібернетыка"; 2-гі

рэспубліканскі конкурс мадэльераў-дызайнераў "КіберПанк-2001" і аднайменны фестываль электроннай музыкі, арганізатар — ТАА "Дызайн-студыя "Гепта Графікс"; тэматычныя канферэнцыі вядучых ВНУ Беларусі.

Асноўная мэта аб'яднання намаганняў арганізатараў такіх розных мерапрыемстваў — папулярызацыя і прапаганда найноўшых дасягненняў у галіне інфармацыйных тэхналогій, укараненне іх ва ўсе сферы жыцця беларускага грамадства. Гэта ўсё можа мець рашаючае значэнне як для павышэння канкурэнтаздольнасці эканомікі, пашырэння магчымасцей яе інтэграцыі ў сусветную сістэму гаспадаркі, так і для павышэння эфектыўнасці працэсаў дзяржаўнага кіравання на ўсіх узроўнях.

— Закапчанне на 2-й стар.

АКТУАЛЬНА

ЗІМОЙ У КВАТЭРАХ БУДЗЕ ЦЁПЛА

На пачатку восені кіраўнікі газавай, паліўнай і нафтаперапрацоўчай прамысловасці краіны сустрэліся з журналістамі і каротка паведамілі пра становішча ў названых галінах.

Аднак, калі віцэ-прэм'ер канцэрна "Белнафтахім" Сяргей Мішын у асноўным акцэнтаваў увагу на цяжкасцях у працы і жорсткую канкурэнтную барацьбу з расійскімі "нафтавымі акуламі", то прэзідэнт Беларускага канцэрна па паліву і газіфікацыі "Белпалівагаз" Эдуард Таўпянец проста і даходліва раскажаў пра зробленае калектывам для таго, каб ва ўсіх беларускіх дамах было цёпла і ўтульна, нягледзячы на тое, што і гэты канцэрн працуе ва ўмовах рынку.

Да галоўнай задачы канцэрна — забеспячэння ўсіх рэгіёнаў краіны прыродным і звадкаваным газам, а таксама торфабрыкетам, тут падыходзяць з поўнай адказнасцю. Сведчанне гэтаму той факт, што з 22 тысяч кіламетраў размеркавальных газаводных сетак 9 тысяч (каля 40 працэнтаў) пабудавана ў 1994 годзе.

— Закапчанне на 2-й стар.

БЕЛАРУСЬ АБУРАНА БЕСПРЭЦЭДЭНТАЙ АТАКАЙ ТЭРАРЫСТАЎ

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў спачуванні Прэзідэнту Злучаных Штатаў Амерыкі Джорджу Бушу ў сувязі з тэрарыстычнымі актамі ў гэтай краіне.

"З абурэннем і болем у сэрцы беларускія людзі даведліся пра жahlівыя тэрарыстычныя акты, якія адбыліся ў Нью-Йорку і Вашынгтоне і па-

цягнулі за сабой шматлікія чалавечыя ахвяры.

Ад імя беларускага народа перадаю шчырыя спачуванні сем'ям загінуўшых і выказваю салідарнасць беларускай дзяржавы са Злучанымі Штатамі і суверэннай супольнасцю ў барацьбе з міжнародным тэрарызмам і злачыннасцю".

БелТА.

МІТРАПАЛІТ ФІЛАРЭТ АСУДЗІЎ ТЭРАКТЫ Ў ЗША

Трагедыя, што адбылася ў Злучаных Штатах Амерыкі, узрушае сэрца і розум кожнага нармальнага чалавека сваёй жорсткасцю і маштабамі разбурэння. Пагарджанне чалавечым жыццём прадманствана ў новым тысячагоддзі з такім неверагодным цынзізмам і нахабствам, якіх не бачыў род чалавечы. Пра гэта гаворыцца ў заяве мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, Патрыярша Экзарха ўсяе Беларусі.

Ад імя Беларускай праваслаўнай царквы яе прадстацель выказаў глыбокае спачуванне народу ЗША. "Сэрцы нашы напалюняюць горыч і боль аб загінуўшых і тых, хто пакутуе, суперажыванне з роднымі і блізкімі тых многіх тысяч людзей, якія прынесены ў жудасную ахвяру сіламі зла, —

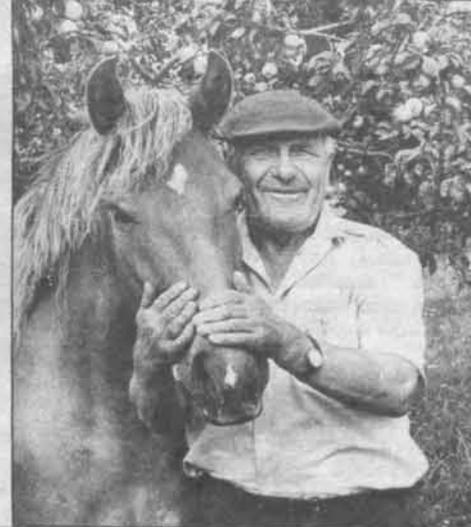
падкрэсліў уладыка Філарэт. — На жаль, чалавецтва не змагло ўвайсці ў новае тысячагоддзе так, як заповедваў Хрыстос Збавіцель, які нарадзіўся больш за дзве тысячы гадоў таму. Свет хворы, і хворы вельмі цяжка. Амерыканская трагедыя першага года XXI стагоддзя пацвярджае гэта з усёй яскравасцю. Але ці будзе хто выказацца супраць таго, што гісторыя нашага часу была б іншай, калі б людзі, народы і іх улады прытрымліваліся Божых правіла жыцця: "Ва ўсім, як хочаце, каб з вамі паступалі людзі, так паступайце і вы з імі".

Яго высокапраасвяшчэнства заклікаў усіх людзей да адданства духа і веры, каб захаваць Божаскі дар жыцця на Зямлі.

БелТА.

ЖЫЦЦЁВЫЯ СЮЖЭТЫ

3 дня заснавання калгаса імя Дзяржынскага Камянецкага раёна працуе ў гаспадарцы Сцяпан ЯНЧУК. Быў трактарыстам, паляводам, кладаўшчыком, а калі выйшаў на пенсію, заняўся конегадольляй. Сёння Сцяпан Янчук аказвае дапамогу сялячанам у іх асабістых гаспадарках.

Фота Рамана КАБЯКА, БелТА.

На Беларусі "ГР" можа выпісаць кожны! Індэкс 63854, кошт індыўідуальнай падпіскі на адзін месяц — 595 рублёў, ведамаснай — 1 950 рублёў.

Кошт гадавога комплекта газеты для чытачоў з ЗША, Канады, Аўстраліі, Аргенціны — 60, еўрапейскіх краін — 50 долараў ЗША.

Рэдакцыя "ГР" мае ўласны валютны бягучы рахунак 3015107098020 у ААТ "Белзнешэканомбанк", Мінскае аддзяленне 2, код 153001215. Будзем разам!

РОЗНЫЯ — РОЎНЫЯ

● Таццяна ХЛАПКОВА.

Беларускі пратэзна-артапедычны аднаўленчы цэнтр будаваўся доўга і пакутліва. Першая цагліна ў падмурак будынка была закладзена ў 1993 годзе. І нарэшце здзейснілася: 6 верасня адбылося афіцыйнае адкрыццё цэнтра з удзелам прэм'ер-міністра Беларусі Уладзіміра Ярмашына.

Беларускі пратэзна-артапедычны аднаўленчы цэнтр — адно з структурных падраздзяленняў пратэзнага завода, таксама як стацыянар і паліклініка. Аднак папраўляць тут сваё здароўе змогуць не толькі пацыенты стацыянара, але і ўсе, каму патрэбна адпаведная дапамога. Супрацоўнікі цэнтра гавораць аб тым, што нельга

ІНВАЛІД — ГЭТА ТОЙ, ХТО ЛЧЫЦЬ ІНВАЛІДАМ ІНШАГА

З ГЭТЫМ СЦВЯРДЖЭННЕМ ЦАЛКАМ ЗГОДНЫ СУПРАЦОЎНІКІ БЕЛАРУСКАГА ПРАТЭЗНА-АРТАПЕДЫЧНАГА АДНАЎЛЕНЧАГА ЦЭНТРА, ШТО ДНЯМІ АДЧЫНІЎ СВАЕ ДЗВЕРЫ ПЕРШЫМ НАВЕДВАЛЬНІКАМ

выключаць інвалідаў з агульнага асяроддзя. Яны павінны праходзіць сацыяльную рэабілітацыю разам са здаровымі людзьмі, быць здольнымі адаптавацца ў грамадстве.

Увогуле цэнтр уключае тры аддзяленні: медыцынскай рэабілітацыі, фізічнай рэабілітацыі і аддзяленне перападрыхтоўкі. У аддзяленні медыцынскай рэабілітацыі будуць працаваць мануальныя тэрапеўты, ігларафлексацэрапеўты, псіхатэрапеўт, неўрапаталаг, цэлы штат рэабілітолагаў. Аддзяленне фізічнай рэабілітацыі мае два басейны, спартыўную і трэнажорную залы...

Трэба адзначыць, што ўсе памяшканні цэнтра прыстасаваны для калясачнікаў і для людзей з абмежаваным рухам (ці, як іх яшчэ называюць, людзей са спецыяльнымі магчымасцямі). Напрыклад, у басейн чалавек,

які не ходзіць, можа апусціцца на спецыяльным гідрапад'ёмніку і разам з інструктарам вучыцца плаваць і распрацоўваць патрэбную групу мышцаў.

НА ЗДЫМКАХ: будынак Беларускага пратэзна-артапедычнага аднаўленчага цэнтра;

аднаўленчы цэнтр наведваў прэм'ер-міністр Уладзімір ЯРМОШЫН; хлопцы і дзяўчаты Беларускай федэрацыі спартыўных танцаў на інвалідных калясках прынялі ўдзел у цырымоніі адкрыцця.

БелТА.

НАПЯРЭДАДНІ (Пачатак на 1-й стар.).

СТАСУНКІ

ТОЛЬКІ ФАКТ

ПЕРСПЕКТЫЎНЫЯ ТЭХНАЛОГІІ І СІСТЭМЫ

А правядзенне сумесна з выставай кангрэсаў, канферэнцый і семінараў дазволіць вызначыць цяперашні стан спраў у гэтай сферы, а таксама скаардынаваць намаганні ў галіне развіцця і масавага распаўсюджвання інфармацыйных тэхналогій. Асаблівае значэнне ўсяму гэтаму надаць дзяржаўны статус і ўрадавая падтрымка: мерапрыемства пройдуць пад патранажам Савета Міністраў, Упраўлення справамi Прэзідэнта РБ, шэрагу міністэрстваў і ведамстваў Расіі і Украіны.

Арганізатары паведамлілі прадстаўнікам СМІ: колькасць жадаючых удзельнічаць у мерапрыемствах настолькі вялікая, што, нягледзячы на значную плошчу выставы (да 3 000 квадратных метраў), магчыма, прыйдзеца дадаткова ўзводзіць лёгкі павільён да 700 квадратных метраў. Пасля заканчэння Тэдня наша газета падзеліцца з чытачамі ўражаннямі наведвальнікаў выстаў і ўдзельнікаў канферэнцый і семінараў.

Алесь КОЛА.

Пытанне аб уступленні Беларусі ў еўрапейскую сістэму страхавання грамадзянскай адказнасці ўладальнікаў аўтатранспартных сродкаў «Зялёная карта» будзе разгледжана на генеральнай асамблеі сістэмы ў маі 2002 года. Пра гэта паведаміў генеральны дырэктар Беларускага бюро па транспартнаму страхаванню Пётр КУЧЭРЫН.

Ён адзначыў, што ўступленне краіны ў сістэму «Зялёная карта» дазволіць з 1 студзеня 2003 года пры выездзе за мяжу на аўтатранспарце набываць у ачынных страхоўшчыкаў поліс, які прызнаецца ў 43 краінах-членах сістэмы.

Акрамя таго, праз 4 гады пасля ўступлення краіны ў гэтую сістэму, беларускія

СТРАХУЕ «ЗЯЛЁНАЯ КАРТА»

страховыя арганізацыі змогуць прадаваць полісы «Зялёная карта» грамадзянам тых краін, якія не маюць да чынення да сістэмы: напрыклад, Расіянам.

Па словах П. Кучэрына, зараз беларускім аўтаперавозчыкам і грамадзянам даводзіцца набываць полісы «Зялёная карта» ў нямецкіх страхавых кампаній.

Далучэнне да сістэмы дазволіць павялічыць паступленне валюты ў нашу краіну, дасць магчымасць беларусам вольна перамяшчацца па Еўропе на аўтатранспарце, зарэгістраваным у рэспубліцы, а таксама павысіць імідж Беларусі на міжнароднай арэне, лічыць П. Кучэрын.

Ён таксама паведаміў, што прэзідэнт Міжнароднага бюро, якое рэгулюе дзейнасць сістэмы «Зялёная карта», Ульф Лемар правядзе 29—31 кастрычніка ў Мінску перамовы для азнаямлення з беларускай сістэмай транспартнага страхавання.

Беларускае бюро па транспартнаму страхаванню аб'ядноўвае дзевяць будучыя беларускія страхавыя арганізацыі, якія потым змогуць прадаваць полісы «Зялёная карта»: «АльВеНа», «Багач», «БАСО», «Белзнешстрах», «Белза междзяржстрах», «Белдзяржстрах», «Бролі», «Купала», «ТАСК».

Алена РУДЗЬ.

НОВЫЯ ПРАКТЫ СЗЗ «МІНСК»

Конкурсная камісія свабоднай эканамічнай зоны «Мінск» адобрыла адрозныя тры праекты.

Сучасныя валаконна-оптычныя тэлефонныя кабелі будзе вырабляць украінска-амерыканскае прадпрыемства «Мінскабель». Беларуска-латвійскае прадпрыемства «Лорэн Пласт» засвоіць выпуск вентыліруемых фасадаў і светапразрастых загараджальных канструкцый для патрэб будучай галіны. А беларуска-англійскае прадпрыемства «Браш-Майстар» наладзіць вытворчасць шчотак рознага прызначэння.

ДНІ ЯРАСЛАЎСКОЙ ВОБЛАСЦІ

З 11 па 14 верасня ў Мінску прайшлі дні Яраслаўскай вобласці.

У рамках мерапрыемстваў адбылося адкрыццё выставы, якая прадэманстравала прадукцыю, што выпускаецца на яраслаўскай зямлі.

У зале мінскай філармоніі адбыўся канцэрт з удзелам калектываў Яраслаўскай вобласці. У складзе дэлегацыі знаходзіліся і прадстаўнікі Беларускай нацыянальна-культурнай аўтаноміі.

ЗАМЕЖНЫЯ СТУДЭНТЫ

Чатыром ВНУ рэспублікі аддаюць перавагу замежныя студэнты з далёкага замежжа.

Гэта Дзяржаўныя медыцынскія ўніверсітэты ў Мінску і Віцебску, Белдзяржуніверсітэт, а таксама Беларуска-дзяржаўная політэхнічная акадэмія. У студэнтскім асяроддзі найбольш маладых людзей з Кітайскай Народнай Рэспублікі — прыкладна 800 чалавек і з Лівана — звыш 400.

Падрыхтаваў Віктар ВЕРАС.

ЗУРЫКА!

Арыгінальную метадыку рэстаўрацыі старадаўніх металічных вырабаў распрацавалі беларускія вучоныя. З дапамогай лазернага праменя паверхня антыкварных рэчаў беражліва і хутка ачышчаецца ад іржы і іншых налётаў. Выпрабаванні, праведзеныя вучонымі, у тым ліку і ў вядомым Мірскім замку, паказалі: рэчы, апрацаваныя новым метадам, даўжэй зберагаюць «таварны» выгляд, чым тыя, што падвергліся традыцыйнай хімічнай апрацоўцы.

НА ЗДЫМКУ: вучоны Інстытута фізікі Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь Сяргей БАЦІШЧА займаецца рэстаўрацыяй музейных экспанатаў.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ, БелТА.

АКТУАЛЬНА (Пачатак на 1-й стар.).

ЗІМОЙ У КВАТЭРАХ БУДЗЕ ЦЭПЛА

Гэта дало магчымасць падаць прыродны газ у 32 адміністрацыйныя раёны Беларусі. Прычым, колькасць такіх раёнаў пастаянна расце: вельмі хутка газ прыйдзе ў Пінск, Іванава, Вілейку і Радашковічы. Да 2005 года магістралі пралягуць яшчэ ў 14 раёнаў, такім чынам, без прыроднага газу пакуль застануцца толькі 13 з 118 раёнаў краіны.

Пракладка новых газаправодаў затрымліваецца з-за эканамічных рэалій — ёсць яшчэ мясцовасці, дзе такія работы не акупяцца нават за дзесяцігоддзі. Няма чаго граху таіць, аплата за спажываемы газ паступае нерэгулярна. Гэту праблему прыходзіцца вырашаць з двух бакоў: праз узмацненне карных мер да неплацельшчыкаў і ўвядзенне льгот для тых, хто не

толькі плаціць своечасова, але нават папярэдне.

Таксама шмат робіцца для пераводу ацяплення кватэр са звадкаванага газу на прыродны, што дае значную эканомію як самому канцэрну (асабліва ў замежнай валюце), так і спажыўцам. Толькі ў Пінску ў хуткім часе будзе пераведзена на прыродны газ 16 тысяч кватэр.

Але гадоўнае, у чым Эдуард Таўпянец запэўніў прысутных: зімой ва ўсіх беларускіх кватэрах будзе цёпла.

Алесь КОЛА.

АСПЕКТ ПРАБЛЕМЫ

ДАРОСЛЫМ МОЖАШ ТЫ НЕ БЫЦЬ...
А ГРАМАДЗЯНІНАМ —
АБАВЯЗАНЫ!

ліць маладым грамадзянам Беларусі абменьвацца вопытам, інфармацыяй; дапамога ў знаходжанні агульнай мовы са структурамі дзяржаўнага кіравання, прадпрыемствамі і бізнесменамі, іншымі грамадскімі інстытутамі...

З пачатку 2000 года — моманту ажыццяўлення праекта — у кожнай вобласці Беларусі створаны каманды валанцёраў, для прадстаўнікоў дзіцячых ініцыятыў праведзен шэраг семінараў па планаванню работы, распачата стварэнне базы даных дзіцячых ініцыятыў, арганізуюцца творчыя конкурсы...

Мяркуюцца правядзенне рэгіянальных "круглых сталоў" дзіцячых ініцыятыў, сацыялагічныя апытанні па маладзёжнай праблематыцы, удзел у распрацоўцы нацыянальнага даклада аб становішчы дзяцей на Беларусі, у арганізацыі дзіцячага саміту...

"Беларускі нацыянальны маладзёжны Савет" падтрымлівае ІУНІСЭФ. Дапамога дзяржавы сёння вымяраецца прадстаўленнем Савету памяшканняў на месцах.

Алесь МЯСНІКОЎ.
Фота БелТА.

ПЕРШЫЯ ПЕРАМОГІ

Мікіта МАЕРАЎ (на здымку) — навучэнец Віцебскай гімназіі №2. У вольны час ён захапляецца шахматамі, займаецца ў гарадскім шахматна-шашачным клубе. На міжнародных спаборніцтвах у Чэхіі выканаў першы бол міжнароднага майстра. Мікіта выступаў на Міжнароднай шахматнай алімпіядзе ў Ялце, на чэмпіянаце Еўропы ў Грэцыі.

Фота
Аляксандра ХІТРОВА,
БелТА.

ЗАХАПЛЕННІ

РЫБАЛОВЫ-АМАТАРЫ РАЗЫГРАЛІ ПРЫЗЫ

Сем рыбін вагой амаль 10 кілаграмаў змог вылавіць спінінгам у Нёмане ў час спаборніцтваў студэнтаў з Гродна Яўген РУДНІЦКІ. Яму дастаўся галоўны прыз мясцовай абласной арганізацыі аматараў нахлыста і спінінга — кубак "Нёман — 2001", а таксама набор блешняў. Незвычайная грамадская арганізацыя, якая аб'яднала рыбалоў-аматараў названага профілю, існуе ў рэгіёне шэсць гадоў. У яе складзе 25 чалавек — рабочыя, прадпрыемальнікі, творчая інтэлігенцыя, школьнікі.

склад міжнароднай федэрацыі аматараў лоўлі нахлыстам — на штучную мушку, якая імітуе насякомае. Сувязі з замежнымі калегамі, у прыватнасці, з Польшчы і Літвы, у гродзенцаў захаваліся да гэтага часу. З іх удзелам намечана правесці міжнародныя спаборніцтва на рацэ Гаўя.

Адным з кіраўнікоў арганізацыі з'яўляецца загадчык аддзялення абласной дзіцячай клінічнай бальніцы Васіль Быкаў — сын вядомага беларускага пісьменніка.

Канстанцін БАЛАТЭВІЧ, БелТА.

АБМЯРКОЎВАЕМ ПРАЕКТ ЗАКОНА

АД АЎТАРА: Шаноўны спадар Іван Яновіч! Даслаю вам у Дзяржакамітэт на справах рэлігіі і нацыянальнасцей разважанні наконт стварэння Закона аб суайчынніках. Цалкам разумею, што ўвесь цяжар гэтай працы кладзецца на вас, бо, як правіла, грузяць на таго, хто цягне. З свайго боку гатовы дапамагчы ў гэтай справе, незалежна ад таго, як усё складзецца ў далейшым. Спадзяюся, гэты матэрыял можна апублікаваць у "Голасе Радзімы" для разгортвання дыскусіі.

Б. Ц.

ДЫЯСПАРА
ПАТРАБУЕ ЎВАГІ

У апошнія дзесяцігоддзе пасля распаду СССР у новых краінах пра дыяспару гаварылася і пісалася даволі многа. Але, на мой погляд, яе роля, значэнне і месца ў грамадстве, таксама як і сутнасць, у многім застаецца "рэччу ў сабе". Яна нібы вясёлка ў небе: то зазьяе, асабліва пасля нацыянальна-ачышчальных навальніц, як здарылася ў 1991 годзе, то знікне, нібыта існуючы цалкам у віртуальным свеце. Згадваюць пра яе падчас святаў ці выбараў. Перыядычна ладзяцца суветныя форуму, кангрэсы, з'езды, дзе суайчыннікі часта за ўсё папракаюць Бацькаўшчыну ў адсутнасці матчынай любові, а тая ў сваю чаргу нагадвае сваім дзеям пра абьякवासць. Потым раз'язджаюцца і жывуць, як правіла, самі па сабе, какаючы наступнага масавага мерапрыемства, раз'яднанія і самотныя, бо рэальнае жыццё паглынае "душы прекрасныя порывы".

Гаворачы пра ўсё гэта, я маю на ўвазе перш за ўсё беларускую дыяспару на Украіне, якая і да сёння анік не структурывавана і не арганізавана. Тыя цэнтры, што ўзнікаюць у Кіеве ці Харкаве з мэтай каардынацыі дзейнасці, звычайна бесперспектыўныя, бо, па-першае, узнікаюць самазвана і не маюць аніякіх каранёў у дыяспары, а па-другое, не распрацавана прававое поле дыяспары, не вызначана нават само паняцце, што ж такое дыяспара, каго да яе адносіць. Грэчаскае слова diaspora, якое прыйшло да нас лшчэ з часоў Вавілонскага палону (VI ст. да н. э.) і азначала кучнае рассяленне яўрэяў па-за межамі Палесціны, сёння набыло больш шырокае сэнс і азначае ўвогуле рассяленне этнічных груп па-за межамі бацькаўшчыны, але мала характарызуе сучасную дыяспару. Асабліва ўсходнюю, што ўтварылася раптоўна, у выніку гістарычнага катаклізму, калі рухнуў адзіны і магутны Саюз.

У наш час дыяспара настолькі разнастайная і рознакаляровая, што для свайго дакладнага вызначэння патрабуе новых падыходаў. Дыяспара так званая бліжняяга замежжа, альбо постсавецкай прасторы, непадобная з заходняй дыяспарай, не толькі з гістарычнага пункту гледжання, але, перш за ўсё, з-за таго, што ўзнікла літаральна зняпаку, у адну "белавежскую ноч". Прачнулисья — і пабачылі, што многім вяртацца на сваю радзіму позна, ды і няма куды. А паколькі ўсе мы выйшлі з аднаго савецкага шыняля ды й карані нашыя пераплецены даўнейшай гісторыяй, балюча рваць іх па жывым.

Дыяспара толькі стогне, чакаючы ад уладаў, калі развяжэцца гэты вузел. Ідэя Дзяржаўнага камітэта па справах рэлігіі і нацыянальнасцей Беларусі стварыць "Закон Рэспублікі Беларусь аб суайчынніках, якія пражываюць за мяжой", не толькі вартая ўвагі ўсіх беларусаў замежжа, але і дыяспар іншых нацыянальнасцей. Гэта як першая пастаўка, што дае

надзею, бо наколькі мне вядома, ні ў воднай рэспубліцы да таго часу закона нават не прыступалі. Украіна за межамі мае амаль 11 мільёнаў сваіх суайчыннікаў, але дакладнай праграмай ўзаемадзеяння з дыяспарай не валодае. Гэта яскрава засведчыў і нядаўні ІІІ Суветны форум украінцаў.

Няўтульна адчувае сябе на Украіне і беларуская дыяспара, якая налічвае больш за 440 тысяч чалавек. Было б няпраўдай сказаць, што Украіна абьяквала да нацыянальных меншасцей. Падчас рамантычна-рэвалюцыйнага ўздыму 90-х гадоў тут імкнуліся зрабіць для іншых нацый і народнасцей больш, чым для сябе. Лозунг "Украіна для ўкраінцаў" з'явіўся значна пазней, ды і то не набыў папулярнасці ў грамадстве. А напачатку — упершыню ў Львове, з вуснаў тагачасных лідэраў Руху (В. Чорнавола, І. Драча, М. Косіва) прагучала, што нацыянальныя меншасці на Украіне павінны адчуваць сябе не горш, чым карэнная нацыя. І гэта прынесла свой плён. Няма было зроблена і ў заканадаўчым плане. Пачынаючы з Дэкларацыі правоў нацыянальных меншасцей ад першага лістапада 1991 года, Вярхоўная Рада прыняла шэраг заканадаўчых актаў: законы "Аб нацыянальных меншасцях", "Аб прававым статусе іншаземцаў", "Аб грамадскіх ініцыятывах", "Аб свабодзе сумлення і рэлігійных арганізацыях", "Аб мове" і іншыя.

Тады за кароткі час толькі ў Львове ўтварылася 12 нацыянальна-культурных таварыстваў і земляцтваў, у тым ліку і беларускае. Праз некаторы час ажыла і загучала беларуская мова. Яна гарманічна ўпісалася ў палітру ўкраінскай моўнай прасторы, палюбілася не толькі беларусам Галіччыны, але і шчырым украінцам. На Львоўскім абласным радыё загучала беларускамоўная радыёпраграма "Весткі з Беларусі", якая транспіравалася на ўвесь заходні рэгіён. У 1995 годзе выйшла першая на Украіне беларускамоўная газета "Беларус Галіччыны".

У 1996 годзе адбыўся і першы фестываль культур нацыянальных меншасцей пад дэвізам "Усім діти твої, Украіно". Здавалася, нарэшце "заглянула сонца і ў наша аконца". Але шэраг, перш за ўсё, эканамічных, палітычных і іншых крызісаў настолькі ўзрушыў Украіну, што ёй стала не да нацыянальных меншасцей. Пачалі з'яўляцца ідэі накштат "В Украіне ўсі повинні усвідомлювати себе українцями", як пісала газета "Высокі замкі" 7 верасня 1995 года. Праект культурнай асіміляцыі неўкраінцаў прапануе паліталагічны цэнтр "Генеза" вуснамі І. Марушкінай, не звяртаючы аніякай увагі на меркаванне саміх неўкраінцаў. Прамаўчалі на гэты выпадак нацыянальныя меншасці, улічваючы фактар часу.

Але нічога дарэмна не праходзіць. У выніку знікла друкаванае беларускае слова на Галіччыне, не чуваць яго і ў іншых рэгіёнах, бо беларускіх газет і часопісаў на Украіне не існуе.

Адсутнасць агульнадзяржаўнай праграмы развіцця як свайей дыяспары за мяжой, так і дыяспар, што пражываюць на Украіне, невыкананне ранейшых законаў тармозіць развіццё нацыянальных меншасцей, руйнуе ўжо зробленае ў гэтым накірунку, і тым самым ускладняецца шлях да Еўропы, куды так імкнецца Украіна. Можна, катэгарычная, але, на мой погляд, справядлівая ацэнка сітуацыі.

Складаньня адносіны да дыяспары і ў нашай краіне. І хоць у Мінску існуюць два грамадскія цэнтры, якія імкнуцца неяк аб'яднаць, структурываць беларускі свет, маю на ўвазе МГА "Бацькаўшчына" і таварыства "Радзіма", але вынікі іх намаганняў без акрэсленай дзяржаўнай падтрымкі недастаткова эфектыўныя.

Адно з пытанняў, на якое павінен даць адказ Закон аб суайчынніках, — адносіны з постсавецкай дыяспарай. Паколькі нацыянальныя меншасці павінны быць удвая лаяльнымі — як да этнічнай радзімы, так і да краіны пражывання, неабходна вырашыць пытанне падвойнага грамадзянства. Можна для гэтага спатрэбіцца асобны закон, але, на мой думку, без вырашэння гэтай праблемы статус, роля дыяспары застануцца неакрэсленымі.

Па-другое, каго і як залічваць да дыяспары? На сённяшні дзень мы кіруемся фармальнай савецкай статыстыкай. Як вядома, тады галоўным было тое, што ты грамадзянін Савецкага Саюза, і ўжо другасным фактарам — нацыянальнасць. У якасці прапановы, для вырашэння гэтага пытання, можна было б скарыстацца артыкулам з першага раздзела Рамакавай Канвенцыі Савета Еўропы, дзе прадугледжваецца, што кожная асоба, якая належыць да нацыянальнай меншасці, мае права сама вырашаць адносіцца да яе ці не. Перш за ўсё, кожны замежны беларус павінен адказаць на гэтае пытанне сабе сам. Напэўна, і лічба 440 тысяч беларускіх украінцаў, ці ўкраінскіх беларусаў, атрымаецца тады іншай. Але ад гэтага толькі выйграе і Украіна, і Беларусь.

Адной з вызначальных прыкмет прыналежнасці да суайчыннікаў, на мой думку, павінна стаць веданне роднай мовы, гісторыі, культуры. А тыя людзі, арганізацыі, якія не здольныя займацца нацыянальна-культурнай дзейнасцю, не валодаюць роднай мовай, не вучаюць нацыянальную гісторыю, культуру, могуць аб'ядноўвацца па нейкім іншым прынцыпе (законы зараз гэта дазваляюць) і называцца, як хочучы, толькі не спекуляваць на нацыянальнай ідэі, прыкладаў чаго ведаю шмат, але гэта тэма іншай размовы.

Нарэшце некалькі слоў пра назву закона. На мой погляд, слова «суайчыннік» варты замяніць на слова «земляк». Чаму? Слова «суайчыннік» нясе на сабе вялізны гістарычны цяжар. Дастанкова зазірнуць у Статут Вялікага княства Літоўскага 1588 года ў артыкул 12, дзе мы чытаем, што «айчызнныя» людзі ў XV—XVII стагоддзях — гэта залежныя, паднявольныя людзі, якія знаходзіліся ў спадчынных маентках феадалаў. Яны маглі перадавацца іншым уладальнікам і гэтак далей. Я разумею, што сёння паняцці «айчызнны» і «суайчыннік» маюць розны змест. Але назва "Закон Рэспублікі Беларусь аб земляках, якія жывуць за мяжой", мне здаецца, гучыць больш зразумела, даходліва і значна цяплей.

Спадзяюся, пры больш разгорнутай працы над Законам з'явіцца новыя прапановы і падыходы, бо такая вялікая і патрэбная праца вартая ўсёагульнай увагі.

Барыс ЦІМАНКА.
г. Львоў. Украіна.

ГАСЦЕЎНЯ

Яўген ГУЧОК нарадзіўся ў 1940 годзе ў Слуцку, што на Міншчыне. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт і аспірантуру пры ім. Настаўнічаў. Апошнія трыццаць гадоў працаваў вядучым рэдактарам у выдавецтве "Народная асвета". Друкаваў пачаў у 1959 годзе. Мае публікацыі ў Расіі, Польшчы, Чэхіі, ЗША. Даследуе пытанні роднай гісторыі і культуры.

Я. Гучок распрацоўвае форму верша-трохрадкоўя. Вынікам дзесяцігадовай працы ў гэтым накірунку з'яўляецца падрыхтаваная ім кніга "Формула травы" (Эцыклапедыя трохрадкоўя), якую складаюць лірыка-філасофскія тэксты-мініятуры (трохрадкоўі) на разнастайных парадыгмах жыцця ўвогуле і чалавечага — у прыватнасці. Прапануем урывак з аднаго з цыклаў "Формулы травы" (а іх 145) — "Заклік да абнаўлення. (Вецер)".

Яўген ГУЧОК

ЗАКЛІК ДА АБНАЎЛЕННЯ (ВЕЦЕР)

І адкуль толькі пах чаромхі! Ну, вядома, вецер На грыве сваёй прынёс.

Лашчыць вецер калючы куст — І развінаецца ружа, І ляціць да яе салавей.

Яблык не быў бы яблыкам, Каб яблына з ветрам Не заляцалася.

О! Які сімпатычны вецер, Калі ён гуляе З бярозай.

І дзьмухаўца да часу Ніякі вецер Не крапе.

Апыленне кветак і траў — проста проза, А калі паэтычна — То гэта аўтографы ветру.

І свінням шчаціну Прахалоджае Вольны вецер.

Вецер штосьці заўжды да чаго прыклеівае, Але сам Ні да кога не ліпне.

Вецер смяецца, плача, крычыць, А каб зубаскаліць — Ніколі.

А каб жа ветру не было, Дык кудзёр ваш, нібы пчала на кветку, Ніколі не папаў мне на плячо.

Да Сонца ляціць — не згарае, На Зямлю ўпадзе — не разаб'ецца — Вось ён які, гэты вецер.

Такі у ветра целасклад, Што ўлезе ў фортку І паўкаіна займе.

Не выпадкова ўрываецца вецер у хату...

Да абнаўлення Ён заклікае нас.

Самы багаты на свеце вецер: Людзі кідаюць на яго І каханне сваё, і грошы.

Ад нашых гарачых галоў І ветру бывае Холадна.

А ветру нічога не трэба... Нават марскую пену Не забірае з сабою ён.

Колер ветру заўсёды залежыць Ад стану тваёй Душы.

Сумуе вецер ў нас й таму, Што ветракоў няма анідзе Сягоння.

Нібы на турніку, На правадах пагойдваецца вецер... І так яму — нішто.

Вецер бывае моцным, Вецер бывае пляшчотным, А вось лянёвым — ніколі.

Што ўсе штандарты — ёсць анучы, Даўным-даўно нам сведчыць Вецер.

Калі ветру няма, То ён ці на моры, Ці за морам, а можа, й далей гуляе дзесь.

Што пядзі, што кіламетры для ветру!

Яго — уся Зямля І увесь Сусвет.

З вольнай душою І вецер заўжды Аднадушны.

А наш беларускі вецер Ніяк не ўбярэцца ў сілу, Каб ветразь родны надзьмуць.

Дзе агонь — Туды і Вецер.

А вецер паходзіць Ад непакою й турбот Няўстойлівай нашай Зямлі.

А дзе запануе магутнейшы вецер, Ратуе там толькі Шчырасць.

На ўсіх кантынентах Зямлі Кожнаму вецер — Родны.

У затхлым жыцці І вецер — Выратаванне і ўзнагарода.

Хто трапіў у палон да ветру, Той здольны рабіць Адкрыцці.

Малюнак Вячаслава ІГНАЦЕНКІ.

КРОПКА НА КАРЦЕ

Ніхто не ведае — чаму Шпакоўня. Але ж менавіта так перакладаецца з літоўскага назва вёскі Варняны, што ў адзінаццаці кіламетрах ад Астраўца. Гэтае паселішча ўпершыню ўзгадваецца ў гістарычных звестках пад 1492 годам. Належала яно спачатку Яну Бяжжору, які атрымаў

НАРОДЫ БЕЛАРУСІ: ТАТАРЫ

ПРАЗ ПРЫЗМУ ЧАСОЎ І АБСТА...

Ібрагім КАНАПАЦКІ, кандыдат гістарычных навук.

Шэсць стагоддзяў жыўць на беларускай зямлі татары, якія рознымі шляхамі прыйшлі сюды са стэпаў Паволжа і Крыма. Тут іх радзіма, гэтую зямлю іх продкі разам з беларусамі, палякамі і літоўцамі баранілі ад ворагаў. Нашчадкі ардынцаў носяць імяны татар-мусульман, хаця чатырыста гадоў таму перайшлі на польскую і беларускую мовы. Сёння іх адрознівае ад астатніх мясцовых жыхароў перш за ўсё рэлігія. Іслам, зберажоны татарамі ў хрысціянскім асяроддзі, садейнічаў захаванню супольнасці, вылучаў і вылучае гэтую народнасць.

Беларускія татары складаюць спецыфічны, асаблівы народ. Як лічыць шэраг даследчыкаў, літоўскія (або беларускія) татары склаліся як народнасць у XIV—XVI стагоддзях у перыяд існавання Залатой Арды і пасля яе распаду, калі адбывалася фарміраванне асобных цюркамоўных народнасцей пад агульнай назвай — татары. Асабліваць фарміравання супольнасці літоўскіх (беларускіх) татар заклучаецца ў тым, што тэ-

рыторыю, дзе гістарычна канцэнтравалася гэта народнасць, займала не толькі Беларусь, але і Літва (Жамойць). Самыя старадаўнія паселішчы татар на тэрыторыі сучаснай Польшчы ўзніклі ў выніку перасялення на згаданыя землі татар з Вялікага княства Літоўскага. Таму, відавочна, неабходна захаваць агульную назву для народа — літоўскія татары. Гэтым тэрмінам ужо даўно карыстаюцца гісторыкі і этнографы. Менш ужывальныя, але таксама трапляюцца ў розных публікацыях найменні "польскія мусульмане", "літоўскія мусульмане", "беларускія мусульмане", "шляхта-магаметане".

Апошнім часам у татарскім асяроддзі, мажліва, пад уплывам казанскіх татар, узнік яшчэ адзін тэрмін — "заходнія татары", што прымаецца ў дачыненні да татар Беларусі, Літвы і Польшчы, якія карыстаюцца літоўскай, польскай і беларускай мовамі, у адрозненне ад крымскіх, сібірскіх, волжскіх татар, якія размаўляюць на цюркскай мове. Хоць тэрмін "заходнія татары" з'яўляецца найноўшым вынаходствам, усё ж яго можна прызнаць больш удалым, чым абазначэнне ад назваў рэспублік, паколькі ён захоўвае ўяўленне аб адзінстве народнасці.

Літоўскія татары — адметны, самабытны народ. Адна з характэрных прыкмет прыналежнасці да памянёнай народнасці — славянамоўнасць. Урэшце, літоўскія татары, цюркі па паходжанню (яны захавалі даволі выразнае ўсходняе аблічча), з'яўляюцца па мове, побыту вельмі блізкімі да славян, але разам з тым разумеюць сваю адметнасць. Нават тыя татары, якія прынялі хрысціянскую веру, перажаніліся з хрысціянскімі ўжо ў некалькіх пакаленнях, памятаюць аб сваім татарскім паходжанні, прыязна ставяцца да татар, прымаюць удзел у іх культурна-асветных справах.

З'яўленне ў Беларуска-Літоўскай дзяржаве татар (далей для скарачэння назвы ўжываецца ВКЛ) стала вынікам яе разнастайных зносін з Залатой Ардой. У 1321 годзе (паводле некаторых крыніц, у 1319-м) Гедымін пры дапамозе татарскага войска атрымаў вялікую перамогу над крыжакамі. Магутная дзяржава Гедымінавічаў не скарылася Залатой Ардзе і не плаціла даніну татарам. Задоўга да Кулікоўскай бітвы (1380 год), калі рускія феодалы былі вернымі васаламі і слугамі Чынгізіды, літоўская дынастыя ў саюзе з баярствам беларускіх зямель кінула смелы выклік Ардзе. Менавіта

Вільня на доўгі час стала асноўнай аб'яднанай абласцю славянскіх зямель. Пры навалі ў Паўночна-Заходняй Сіндэ-Вадзе (восемнаццацігадовым ваяваннем ВКЛ на паўночна-заходняй частцы Рускага Падоля, Чародзе, якое ўваходзіла ў склад тэрыторыі Рускага Падоля) татары перамаглі і захапілі гэтыя тэрыторыі. Але нягледзячы на гэта, ВКЛ з Ардой перыяд бараніла нават у заключачы агульных саюзных таго, у змагаліся з працягуючыя групы інашваць на саюз групойкай, прэтэндэнтам Сараі. На парозе годдзяў Залатой Арды і родадле...

«ШПАКОЎНЯ» НА ГІСТАРЫЧНЫХ СКРЫЖАВАНН...

Варняны ў падарунак ад свайго сваяка Нікіфара Грыгаровіча. З XVI стагоддзя вёска перайшла да старога шляхецкага роду Абрамовічаў. Гэты род даў свету вядомых дзяржаўных, ваенных і грамадскіх дзеячаў. Адным з іх быў асветнік і пісьменнік, выпускнік Падуанскага ўніверсітэта Ян Абрамовіч. У сярэдзіне XVIII стагоддзя гаспадары Варнян пачалі грунтоўную перабудову селішча. З фундацыі Мар'яны Абрамовіч у цэнтры Варнян

паўстаў дзвюхвежавы барочны цёп Святога Георгія (дабудаваны ў 1880 і 1903 гадах). Побач разам з двухпавярховыя будынкі аптэкі. Праз дарогу (на Астраве) разгарнулася плошча з жылымі дымкамі і палацам у парку на возера. На вялікі жаль, першай сусветнай вайны, гэты комплекс будынкаў загінуў у колішнюю веліч сведчаць старога парку і вежа-альтанка.

Цікаваць выклікаюць звышжыхароў вёскі. Тут прама праваслаўных, 22 католікі і яўрэяў. Тут былі касцёл, маёнтак для яўрэяў, вясковая школа, дом-інтэрнат, вадзяны цагельны завод і 18 (!) маляўнічых будынкаў. Выклікана гэта было і тым, што Варняны зрабіліся месцам аднаўлення кірмашоў і фэстаў, з'яўдзіліся навакольныя жыхары.

Нягледзячы на тое, што пашкадаваў значную частку гістарычных забудов мястэчка, сёння дазваляюць склаваць планне пра жыццё і побыт продкаў, і сёння, праз смутны годдзяў, бачыцца веліч старога постацей.

ГАЛЕРЭЯ МАЙСТРОЎ

СВІТАЛЬНЫ ГУК АКАРЫНЫ

Што і казаць, не сумна жыўём. Узяць таго ж Мар'яна Скрамблевіча: у размаітым жыццёвым аркестры і партыя ў Мар'яна Антонавіча свая, і інструмент, а праўдзівей, інструменты — адметныя. Уласнага вырабу і годнасці — гэта дакладна. Але пра іх крыху пазней.

Падступіцца ўпрытык да Скрамблевіча дапамог, як здараецца не ўпершыню, выпадак. У гродзенскай гарадской бібліятэцы № 10 існуе чытацкі клуб "Праменьчык", які належыць па еўрапейскім "узору": і са сваім прэзідэнтам, і з няўрымслівай патранесаю — загадчыцай установы Нінай Міхайлічэнка. Дык вось, на пасяджэнні "Праменьчыка" яго "фундаменталісты" прыходзяць не толькі, каб пашчыраваць над фаліянтамі і брашурамі. Мар'ян Скрамблевіч, да прыкладу, з'явіўся туды з... баянам. Як потым высветлілася, той папулярны ў людской грамадзе інструмент не стаў "раялем у кустах", а сваю ролю ў руках музыкі выканаў спраўна і дасканала. Але, на дзіва, не столькі музычныя экспромты Скрамблевіча прыцягнулі тады ўвагу, колькі позіракам схоплены абзац у "Культуры", які з-пад пяра старшыні асацыяцыі фалькларыстаў Беларусі Васіля Ліцвінкі сведчыў: *"З'явай усёбеларускай значнасці быў на ўсіх фестывалях майстар-музыка Мар'ян Скрамблевіч, які літаральна адраджае, творыць у Гродні самыя разнастайныя музычныя інструменты і раздае іх у фальклорныя калектывы. Такой калекцыяй акарын з дрэва, як у гэтага майстра, на Беларусі няма"*.

Вось табе і на! Толькі тады смутна сталі прыгадвацца больш чым нячастыя фотаздымкі музыкі ў газетях і вытупленні, дарэчы, не без поспеху, хору аўтобусага парка № 1, якім кіраваў Скрамблевіч на розных аглядах. Няштучнага імпульсу перад дамоўленай сустрэчай з майстрам, трэба ж, надала... казка, што нязнак трапілася пад руку напярэдадні. "Быў адзін Музыка. З маленства ён нічога не рабіў, толькі йграў. Яшчэ будучы хлапчуком, пасе, бывала, валюў або коней, зробіць з ласы дудачку, дык як заіграе, дык валы пакінуць пасвіцца, развесяць вушы ды слухаюць. А ў лесе птушкі прыціхнуць, нават жабы не крумкаюць". Валюў і птушак пакінем у спакой, а да жаба, з ласкі Скрамблевіча, давядзецца вярнуцца яшчэ раз.

Варта ўспомніць, якім непакісным аўтарытэтам і ўсеагульнай увагай карысталіся на вёсцы ў "былыя добрыя часы" музыкі-самавукі. І тут жа, побач з імі, надзяляліся паблажлівымі кепікамі рознай масці "партачы". На гулянку, вясёллі, дзе правіў балі прызнаны гарманіст, хадзілі цэлымі вёскамі, а то і збіралася публіка амаль з усёй акругі. Не раўнуючы, як потым у горадзе ішлі і ходзяць на Еўдакімава ці Алу Барысаўну... Сын Антона Скрамблевіча з Адэльска, Мар'ян, падобныя вясёллі адыгрываў "на поўнай праграме", яшчэ будучы дванаццацігадовым падлеткам. І азначала тое сярод землякоў ні больш, ні менш — як прызнанне далёка не малечага-таленту, а хлопцу давала індэпендэнцыю на "свой хлеб". І нездарма ўжо цяпер, у пасівела-серабрыстым узросце, нязнак абраніў Мар'ян Антонавіч: маўляў, і дудкі яго сённяшнія пайшлі ад таго гармоніка...

"Эх, скручу я дудку! Такое зайграю..." — так і хочацца за-

хоплена выдыхнуць услед за апосталам-папярэднікам, зайздросна назіраючы, як між тым Мар'ян Антонавіч вынімае з аграмаднага чортавай скуры самаробнага футарала свой пакуль што маўклівы скарб. А што не месціцца ў ім, нават у разабраным стане-выглядзе, ставіцца пры сцяне. Абачліва здагадваюся: майстар няйначай спецыяльна рыхтуе свой рыштунак да дзеі нахштат апявяду-канцэрта. І як будучы слухач і не зусім дасведчаны знаўца, ліхаманкава падзяляю: "Вось ударныя, а там — свісцячыя..."

У сваю чаргу, сярод першых — неверагодныя трашчоткі, другая "каста" — жалейкі, дудкі, флейта, акарына, нарэшце. Паколькі на незвычайным нараджэнні апошняй запынімся потым асобна, дык адразу адзначым ці не галоўнае. Усе гэтыя любімыя ў нашым народзе прылады з галасамі веселасці і смутку, урачыстасці і досціпу адмысловы музыка Мар'ян Скрамблевіч ужо каля дзесяці гадоў робіць сам. Больш таго, не проста вырабляе, а лічыць свой занятак ганаровым і аддае яму ўсяго сябе, а можа, і больш, чым "сябе". І толькі адна шкадоба з яго вуснаў: позна пачаў...

А між тым з узагарод, грамат і дыпламаў, якімі ўганараваны на рознага рангу абласных і рэспубліканскіх аглядах, святых, фестывалях гродзенскі народны майстар і выканаўца Мар'ян Скрамблевіч, свабодна можна выштуркаваць персанальны "іканастас". Але Мар'ян Антонавіч не размахвае імі, як жупелам, бо нутром не прымае дзялкоў з начынкаю "пуд амбіцы на фунт амуныцый". А вось і апошні па ліку спецыяльны дыплом, падпісаны старшыней журы V Міжнароднага фестывалю народнай музыкі "Звіняць цымбалы і гармонік", народным артыстам Беларусі, прафесарам Міхаілам Казінцом. Ён адметны, перш за ўсё, сваім статусам — "За адраджэнне і развіццё музычных інструментальных традыцый".

У рабочым закутку Скрамблевіча ў клубе аўтобусага парка № 1 горада Гродна, якім ён загадае ўжо шмат гадоў, ці не ўсур'ез можна рабіць, калі не музей, дык выставу музычных дзівосаў. І на ёй пачэсна стаяла б паважная сурма ў два з паловай метры ростам, вісела б на цвічку пашчотная дудачка-сапрана, да пары да часу затаіў бы голас паляўнічы рог на бліскучым ланцугу. І, на шчасце, гэта не якія-небудзь цацкі, бутэфарныя забавкі, а тое, што зусім не боязна назваць прыкметамі народнага духу і таленту, іх спрадвечным рэхам. Можна, і не цяжка было б уваіць, як пілуе, вырэзвае, габлюе, свідруе, нарэшце, гладзіць, здавалася б, прыдатны толькі ў печ, звычайны аскабалак драўніны майстар, каб потым узнік з нематы гук і пачаў здзіўляць. Але ж — і няйначай! — закладзена ў гэтым, дзействе, ці чарадзействе свая тайна, і спасцігаюць яе — адзінкі. Мар'ян Скрамблевіч спасцігае! Музыка і майстар-разьбяр, творца і выканаўца — у адной асобе.

З'явілася, можа быць, блазнаватае жаданне пералічыць пароды дрэў, да якіх дакранулася чулая, далікатная рука майстра і вызваліла з іх сховаў

нячутныя свету галасы. І калі пераказаць тыя дрэвы ў азбучным парадку, дык зманлівы строй атрымоўваецца: акацыя, бэз, вішня, груша, дуб... клён, сасна... чаромха, ясень... А калі яшчэ паспрабаваць перакласці той строй на разьбярную "мову" Скрамблевіча і яго інструментаў, убачыцца цэлае відовішча: акацыя-дудка, вольха-акарына, ясень-флейта, не "пакрыўджаны" і груша, вішня...

У радні духавых інструментаў маецца адна даволі прыцягальная "асоба" — акарына. Па-італьянску не што іншае, як "гусяня", — так яе акрысцілі за непрыхваванае падабенства з хатнім птушанём. А на самай справе, акарына — тая ж флейта са світковым прыстасаваннем, з пальцавымі адтулінамі ў корпусе для змены вышыні гучання. З даўніх пор ва ўсім свеце яе ляпілі з гліны, калі-нікалі выконвалі з фарфору.

Дык вось, Мар'ян Скрамблевіч на свой страх і рызык асмеліўся паказаць людствам... драўляную акарыну, цудоўна ведаючы наперад, што дрэва пры яго апрацоўцы не ідзе ні ў якое параўнанне з глінай па сваёй, скажам так, упартасці! І ўсё ж Скрамблевіч тую ўпартасць пераадолеў, сваю акарыну змайстраваў, даў ёй арыгінальны гук, вывеў "у людзі". І тым самым нашчэнт скасаваў, здавалася б, неабвержнае — "маўчыць, як рыба". Бо і сапраўды, у руках майстра акарына з "гусяняці" ператварылася ў "рыбу" — залаціста-прыцьмелую, са сваімі вобразам і воблікам, найперш меладзічным. І калі выканаўца з Гродна на міжнародным фестывалі ў польскім Мрангове яе абнародаваў пад беларускую мелодыю, публіка была начыста зачаравана і да зморы далоняў не адпускала з падмосткаў нашага земляка. А спецыялісты ў той жа час былі ашалоmlены: як жа так — акарына з дрэва?! Неверагодна! І тым не меней, не чуваць штосьці, каб хто-небудзь у свеце хаця б памкнуўся скласці кампанію майстру з Беларусі.

А між тым Мар'ян Антонавіч над зробленым і аправаваным ім жа інструментам не трасцё, як ліхвар над грашыма. Ягонья дудкі можна пачуць і ў Беларускай акадэміі музыкі, і ў Мінскім універсітэце культуры, і ў знакамітых гродзенскіх ансамблях "Белыя росы" і "Гарадніца", ва ўзорным дзіцячым ансамблі "Дударыкі". Дарэчы, узгаданая сустрэча з Мар'янам Антонавічам пачалася — не здагадаецца — з разгляду фотаздымкаў. І хутка высветлілася: фатаграфія — не "прафіліруючы" прадмет побач з асноўным захваленнем і заняткам. І ўсё ж настойліва не забываецца адзін з аматарскіх здымкаў, калі не злавесны, то досыць уражальны: чорны круг сонца ў змрочным небе. І надпіс на адвароце: "Зацьменне. 1954 год, 13 гадзін 29 мінут". Аказваецца, зрабіў той кадр просценькай камерай адэльскі хлапчук Мар'ян Скрамблевіч. Вось і падумалася са здымкам

Мар'ян СКРАМБЛЕВІЧ.

у руках, не палічыце за напыжлівасць: ці не дзеля таго, прызыўна і трапятка, падаючы свае галасы дудкі Скрамблевіча ў названых калектывах, каб не нападзала зацьменне непатрэбшчыны на родны і часам безабаронны мелас. А таму і слухным падаецца імкненне Скрамблевіча наладзіць першую ў жыцці выставу свайго ўнікальнага інструмента, паказаць яго землякам, каб увачавідкі паўстала перад імі хараства пывучага людскога дару, і ва ўнісон сакрамэнтальнаму жаданню суб'ядседніка так і карціць дадаць: і агучыць тую выставу выступленнямі яе аўтара!

А цяпер, хочаш — не хочаш, давядзецца вярнуцца да нашых жабака, але не казачных, а тутэйшых. І хаця Мар'ян Антонавіч прасіў не дражніць чужое вуха ягонай згадкай, ды ўсё ж, павагаўшыся, парушаю дамову. Такім чынам: ішоў аднойчы Мар'ян Антонавіч пад зорным небам берагам сажалкі і на такі жабыны "канцэрт" надыбаў — хоць вушы затыкай! Доўга не думаючы, выняў з-за пазукі дудку і заіграў на ўсю моц. На дзіва зладжаны балотны хор на яшчэ большае здзіўленне дудара, як па камандзе, замоўк, нібы загіпнатызаваны раптоўным нашчэцм збоку. Такага ніяк не чакаў і "самазванец" — сумеўся. Тады "зняважаны" хор, пэўна, па волі ўласнага дырыжора, усё-такі вырашыў засведчыць сваё гучное верхаводства ў паветраным абшары. Ізноў абазвалася дудка. Колькі часу працягвалася тая незарэгістраваная пераклічка — невядома. Але тое, што "неразумная" істота рэагуе на гук ягонага інструмента — для Скрамблевіча ўжо не "тайна вялікая ёсць". Што тут казаць тады пра чуйную людскую душу?

Дарэчы, у той казцы пра Музыку, якога наважыліся загубіць крыважэрныя чэрці, усё закончылася, як і мае быць, шчасліва. "Вось і заіграў ён ім, ды так, што ўсё пекла разляцелася ў шчэпкі, а чэрці з піскам ды віскатам разбегліся па ўсім свеце..."

Чытаю казку, а чую дудку адэльскага ўрадженца, гродзенскага жыхара Мар'яна Скрамблевіча. І соладка, і працяжна паўтараю сам сабе:

— Ака-ры-на-а...

Юрка ГОЛУБ.
Фота Аркадзя ПЕРАХОДА.

НА ЗДЫМКАХ: касцёл Святога Георгія ў Варнянах; адзін з барэльефаў, што ўпрыгожваюць тэрыторыю касцёла; будынак плябаніі, пабудаваны ў 1770 годзе; вежа-альтанка (пачатак XIX стагоддзя); старадаўняя гаспадарчыя пабудовы працуюць і сёння.

Тэкст і фота Яўгена КАЗЮЛІ.

Гэта было прычынай з'яўлення значнай колькасці татарскіх перасяленцаў на Беларусі. Пасля смерці Мамай магутным валадаром Сярэдняй Азіі Цімурам у Ардзе быў пасаджаны Тахтамыш. Заняўшы сталіцу Залатой Арды Сарай, ён спачатку ўстанавіў даволі мірныя адносіны з Дзімітрыем Данскім (які перамог саперніка Тахтамыша — цемніка Мамай на Куліковым полі). Але канфлікт паміж Руссю і Ардой не патух, і праз два гады, у 1382 годзе, Тахтамыш захапіў і спаліў Маскву. Непакірнае ўзвышэнне яго выклікала незадавальненне Цімура, бо Тахтамыш не жадаў быць марыянэткай у руках свайго былога апекуна.

14 сакавіка 1395 года войскі Цімура разбілі Тахтамыша, які быў аддзелены ад Сярэдняй Азіі непераадольнымі для вялікай конніцы бязводнымі пустынямі. Як піша арабскі гісторык Шэраф ад Дзін Іедзі ў сваёй "Кнізе перамог", Тахтамыш кінуў ханства, дом, усё, што меў, і, ратуючы сваё жыццё, з некалькімі людзьмі ўцёк у бок Булара (Польшча), у лясную мясцовасць, ратуючыся ад ільвіных кіпцюроў Цімура. Войскі Цімура дайшлі да пагранічных зямель Русі і павярнулі назад. На поўдні яны дабраліся да Дняпра, спустошылі ўлусы верхніх Тахтамышу царэвічаў і эміраў.

Працяг будзе.

ЗВАРОТНАЯ СУВЯЗЬ

УКРАЇНА

Добры дзень, шанюная рэдакцыя "Голасу Радзімы"!

Я доўгі час атрымліваю вашу газету. Калі з'явілася магчымасць падпісацца на яе, аформіў падпіску на першае паўгоддзе (на год не падпісвалі). Кошт падпіскі — 36 грывен, прыблізна 6,5 долара ЗША. Калі захачеў прадоўжыць падпіску на другое паўгоддзе, здзівіўся, што кошт падпіскі ўзрос да 94 грывен (17 долараў ЗША). Дарэчы, пенсія на той час складала 19 долараў ЗША. Таму падпіску не аформіў. Мяне абурыла такое свавольства Укртэлекама. Але газету хацелася б мець. Таму прашу вас, хаця разумею, што раблю дадатковыя клопаты, выслалі газету на хатні адрас.

З павагай

Леанід КРЫСЮК.
г. Бурштын,
Івана-Франкоўская
вобласць.

АД РЭДАКЦЫІ. Шанюныя чытачы! Мы стараемся захаваць сувязь з кожным з вас, пераадолюючы разнастайныя складанасці. Але тым, хто ў стане аформіць падпіску ці аплаціць дастаўку газеты праз разліковы рахунак, райм не адкладваць гэтую справу на заўтра. Нам вельмі важна быць разам.

МІНСК, ЗАХАРАВА, 28. ДОМ ДРУЖБЫ

У Беларускай таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі напрыканцы жніўня адбыліся дзве цікавыя імпрэзы, прысвечаныя 10-годдзю абвешчання незалежнасці Украіны і Рэспублікі Малдова.

**"НАША ДУМА,
НАША ПІСНЯ,
НЕ ВМРЕ, НЕ ЗАГІНЕ..."**

Канцэрт мастацкіх украінскамоўных гуртоў і спевамі салістаў адзначылі дзяржаўны юбілей Украіны згуртаванні "Ватра" і "Січ".

"Мы турбуемся за Беларусь, бо тут жывем, але ж мы не забываемся на сваю мову і традыцыі. Украіна — наша маці, і мы радуемся, што за гэтыя 10 цяжкіх год яна не адмовілася ад сваёй незалежнасці, не адмовілася ад нас, украінцаў, што жывуць за яе межамі. Разумныя людзі ў Беларусі і Украіне ніколі не звязвалі эканамічны крызіс і матэрыяльны ўзровень жыцця з набыццём незалежнасці іх краінамі. Украіна паступова аднаўляе сваю эканоміку і адраджае культуру. Мы ў гэтым упэўніліся, калі прыехалі ў Кіев на III Сусветны форум украінцаў", — сказаў у сваім выступленні прэзідэнт Беларускай асацыяцыі "Ват-

ра" Віктар Гутоўскі. Ад украінскіх згуртаванняў у Беларусі на гэты форум накіраваліся 9 дэлегатаў. Ехалі з дакладамі і паведамленнямі. Было многа сустрэч і прыемных падзей.

Указам прэзідэнта Украіны Леаніда Кучмы 48 замежных грамадзян украінскага паходжання адзначаны рознымі ордэнамі і ганаровымі званнямі. Віктар Гутоўскі і старшыня Цэнтра ўкраінскай песні "Січ" Валянціна Логвін узнагароджаны ордэнам "За заслугі" III ступені.

На вечарыне выступіў пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Анатоль Дронь. Ён выказаў падзяку актыўным сябрам украінскіх згуртаванняў і ўручыў ім у якасці падарунка новае выданне кнігі... канечне ж, "Кабзара" Тараса Шаўчэнкі!

І яшчэ адна навіна: аднаўляецца выданне газеты "Українець Беларусі". Першыя нумары газеты выйдуча ў верасні гэтага года.

**"ЛИМБА НОАСТРА —
Е О КОМОАРЭ"**

Абшчына "Малдова" адзначала свята "Дзень мовы". У малдаван гэтае свята бытуе з даўніх часоў, але толькі з абвешчаннем незалежнасці Рэспублікі Малдова яно набыло статус дзяржаўнага.

"Гэта свята песень, паэзіі і танцаў. Абавязкова на свяце трэба быць у нацыянальных строях, спяваць дойны, вадзіць хоры і вітаць гасцей", — сказала старшыня абшчыны "Малдова" Антаніна Валько і сама падала прыклад: шчыра праспявала малдаўскія народныя песні.

Ад пасольства Рэспублікі Малдова ў Рэспубліцы Беларусь першы саветнік пасольства Тэадор Серджыу павіншаваў прысутных з 10-й гадавінай незалежнасці Рэспублікі Малдова. А намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта па справах рэлігіі і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь Іван Яновіч нагадаў, што ў нас маецца першы вопыт міждзяржаўнага пагаднення ў галіне нацыянальных адносін менавіта з Рэспублікай Малдова, а малдаўскае свята "Дзень мовы" вельмі падобнае на наша Свята беларускага пісьменства, яны блізкія нават па часе правядзення.

На вечары вельмі ўдала выс-

тупіла група "Плай". Добра пасмяшылі публіку яе салісты Пётр Капмаале і Віктар Восіпаў, калі выканалі жартоўную народную малдаўскую песню "Як я ехаў у Кішынеў". А паэт Георгій Пушкеш прысвяціў свята землякоў свой верш.

Перакладзі з малдаўскай мовы назву артыкула ўсё ж трэба: "Наша мова — скарбніца". Так называўся яшчэ адзін, даўні верш Аляксея Мацявіча, малдаўскага паэта з вельмі беларускім прозвішчам.

Віктар МАЦЮШЭНКА.

Малюнак Вячаслава ІГНАЦЕНКІ.

РАДАВОД

Марыя СВЯТАПОЛК-МІРСКАЯ.

Марыя СВЯТАПОЛК-МІРСКАЯ з ЛОНДАНА

Мірскі замак, помнік архітэктуры XVI—XVIII стагоддзяў. Пабудаваны ў пачатку XVI стагоддзя ў гарадскім пасёлку Мір (Карэліцкі раён) магнатам Ільінічам. З 1568 года належыў Радзівілам, потым Вітгейштэйнам і Святаполк-Мірскім. Аднесены ЮНЕСКА да вышэйшай катэгорыі помнікаў сусветнай культуры.

Мірскія — шляхецкі род у Вялікім княстве Літоўскім герба "Бялыя" змененая. Сярэднезаможная шляхта Віцебшчыны. Прызнаны ў княжацкай годнасці Расійскай імперыі пад імем Святаполк-Мірскіх.

Энцыклапедычны даведнік "Беларусь", Мінск, "Беларуская энцыклапедыя", 1995.

Яніна Святаполк-Мірская, якая зараз жыве ў Варшаве, наведвала Мір, падаравала музею каштоўныя дакументы з сямейнага архіва. А ў жніўні ў сваё радавое гняздо завітала Марыя, прадстаўніца яшчэ адной з галін дрэва Святаполк-Мірскіх.

— Пэўна, гэта лёс падказваў мне ўключыць тэлевізар і паглядзець фільм Бі-Бі-Сі аб Мірскім замку, — расказвае спадарыня Марыя. — Ад сваёй маці, княгіні Надзеі Ільчанка (народжанай Святаполк-Мірскай, унучкі князя Мікалая Іванавіча) чула: замак належаў нашаму роду. А ў фільме прагучала, што ён — былая ўласнасць Радзівілаў. Я так абурылася, нават хацела падаць на Бі-Бі-Сі ў суд. Потым, як наведвала бібліятэку імя Францыска Скарыны ў Лондане, даведлася, што Мірскі замак меў некалькі гаспадароў.

Бацькі Марыі пакінулі Мір у 1939 годзе, калі наступала Чырвоная Армія і Заходняя Беларусь ядналася з БССР. Добрага ад пераменаў не чакалі. (Вельмі павучальным быў прыклад Дзмітрыя Святаполк-Мірскага, прафесара Славянскіх студый Лонданскага ўніверсітэта, вядомага знаўцы рускай літаратуры. Ён вярнуўся ў Савецкі Саюз у 1937 годзе і адразу ж быў рэпрэсіраваны.) Сям'я накіравалася ў Германію, дзе ў 1946-м нарадзілася Марыя. Потым

пераехалі ў Лондан. Там яе ахрысціў высокапраасвяшчэнны епіскап Гродзенскі і Наваградскі Сава.

Святаполк-Мірскія ў Лондане жылі сціпла, пра былое ўзгадвалі рэдка. Але старыя фотаздымкі, лісты ад радні захоўвалі як апошняе сведчанне копішняй велічы.

— Мама расказвала, што правяла частку свайго дзяцінства ў Мірскім замку. Гэта была вельмі старая пабудова, і сцены яе дасягалі чатырох з паловай метраў таўшчыні. Зараз я ўсё пабачыла сваімі вачамі, нават пасядзела ў крэсле свайго прадзеда. Бачыла тую капліцу, у крыпце якой ён пахаваны разам з маёй прабабкай. Адчувала сябе, нібыта вярнулася дадому пасля доўгага падарожжа.

У беларускай бібліятэцы ў Лондане Марыя пазнаёмілася са спадаром Гаём дэ Пікардам, які дапамог ёй адшукаць звесткі пра Мірскі замак і род Святаполк-Мірскіх. Пэўна, ён, пабачыўшы яе сямейны архіў, параіў спадарыню Марыі паказаць яго тагачаснаму паслу Беларусі ў Вялікабрытаніі Уладзіміру Шчаснаму. Сустрэча адбылася ў 2000 годзе.

— Спадара Шчаснага так уразіла мая калекцыя фотаздымкаў маці, бацькі, брата і сяцёр, дзеда і бабкі ў Міры і Віцебску, што ён запрасіў мяне ў Беларусь у якасці ганаровага гасця. Натуральна, я прыняла

запрашэнне не вагаючыся, з удзячнасцю.

Спадарыня Марыя перадала пасольству Беларусі пяць папак з фотаздымкамі, сямейнай перапіскай, перадрукаванымі артыкуламі з розных выданняў аб Мірскім замку і родзе Святаполк-Мірскіх. Самыя старыя фатаграфіі адносяцца да сярэдзіны XIX стагоддзя. Вялікую цікавасць выклікаюць адлюстраваныя капліцы Мірскага замка: унутранае памяшканне з надмагіллямі і яе знешні выгляд. Яны дазваляюць дакладна рэстаўрыраваць пабудову. Перапіска сям'і дае звесткі аб жыцці Святаполк-Мірскіх на чужыне, іх памкненнях і клопатах. Каштоўны ліст Мікалая Святаполк-Мірскага да сястры Надзеі, дзе ён паведамляе, што частку свайго архіва перадаў Рускаму музею ў Нью-Йорку, "каб апраўдаць зганьбаваную нашу эпоху". Такім чынам, мы маем яшчэ адзін след у пошуках экспанатаў для Мірскага замка.

Архіў спадарыні Марыі Святаполк-Мірскай знайшоў прытулак у Нацыянальным мастацкім музеі. Ён будзе вывучаны і

скарыстаны пры стварэнні новых экспазіцый. Дырэктар музея Уладзімір Пракапцоў шчыра дзякаваў спадарыні Марыі і падарваў на памяць аб сустрэчы літаграфію "Мірскі замак" мастака Жыліна.

Намеснік міністра культуры Валерый Гедройц запрасіў гасцю паўтарыць візіт у Мір у наступным годзе на святкаванні Дня беларускага пісьменства. Спадарыня Марыя згадзілася і паабяцала да гэтага часу вывучыць беларускую мову. Рэдакцыя газеты "Голас Радзімы" падаравала ёй англійска-рускі-беларускі слоўнік.

— Я жыву ў Лондане ў невялікай кватэры на сціпую пенсію. Але сустрэчы ў Беларусі надалі майму жыццю новы сэнс: я да скону прысвячу яго адраджэнню нашай спадчыны. Я ўжо збіраю па свету матэрыялы па гісторыі Мірскага замка і нашага роду. Таму прашу ўсіх Святаполк-Мірскіх адгукнуцца на мой адрас электроннай пошты:

E-mail: mirski_2000@yahoo.co.uk.

У канцы жніўня спадарыня Марыя вярнулася ў Лондан.

Віктар МАЦЮШЭНКА.

НА ЗДЫМКАХ: Марыя СВЯТАПОЛК-МІРСКАЯ на сустрэчы ў Нацыянальным мастацкім музеі.

Фота Сяргея ДЗЕНІСЕНКІ.

ПУНКТ ГЛЕДЖАННЯ

ПРАВА НА ЗАХОДНІХ РУБЯЖАХ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА

● Пётр ЮШЧУК (Польшча).

Менавіта тады было праведзена размежаванне ўлады. Гэта не Мантэск'е ўвёў падзел улад на ўсёканадаўчую, выканаўчую і судовую, гэта здзейснілася ў Вялікім княстве Літоўскім пры панаванні Ягелонаў і іх вялікіх падканцлераў. Гэта тады, дзякуючы кадэфікаванаму праву і ўстаноўленым юрыдычным інстытутам, грамадзяне маглі заключыць грамадскую дамову з кіруючай уладай і акрэсліваць кампетэнцыі вярхоўнай улады (суверэна) і самаўрада. Гэта не Русо, але вялікі падканцлер Вялікага княства Літоўскага Леў Сапега ўвёў гэтак юрыдычнае вырашэнне ў самую вялікую канстытуцыю Еўропы, якая сёння сціпла зацэца Статутамі літоўскімі.

Дух літоўскага права рычыніўся да таго, што пасля Люблінскай уніі стварылася, з аднаго боку, супольнасць усяго заканадаўства, а з другога — паланізацыя шляхты даўляла да ўвядзення ў судаводства ў 1697 годзе польскай мовы. Тады Статуты літоўскія былі перакладзены на польскую мову і далей прымяняліся на практыцы. Не абмежавалі ўжывання літоўскага права памкненне абодвух саксонскіх электараў увесці хаця б часткова абсалютызм у Рэчы Паспалітай Абодвух Народаў.

Пасля падзелаў Рэчы Паспалітай заходнія рубяжы Вялікага княства Літоўскага апынуліся пад

панаваннем Расіі, Прусіі і Аўстрыі. На гэтай тэрыторыі юрыдычную моц захаваў трэці Статут літоўскі ад 1588 года ў якасці матэрыяльнага і працэсуальнага цывільнага і крымінальнага права. Толькі ў Беластоцкай вобласці, створанай у 1807 годзе з часткі Падляшша і Троцкага ваяводства, пасля III падзелу былі ўведзены дадатковыя элементы прускіх нормаў. У Расіі не было тады юрыдычнай кадэфікацыі такога рангу, які прадстаўлялі Статуты літоўскія, і якая магла б замяніць гэты статут, які з 1588 года правярыўся на практыцы і адпавядаў інтарэсам грамадзян Вялікага княства Літоўскага.

Толькі ў 1840 годзе ў г.зв. "беларускіх губернях" у Вялікім княстве Літоўскім быў адменены Статут літоўскі і ўведзены расійскі Звод законаў ад 1835 года. Характэрнай рысай яго было тое, што ў галіне нормаў цывільнага права прымаўся ў большай частцы нормы трэцяга Статута літоўскага. Такім чынам X том Звода законаў быў працягам і адлюстраваннем палажэнняў Статута літоўскага. А крымінальнае права было ўведзена ў Расійскім царстве ў 1845 годзе і рознілася ад запісаў Статута літоўскага. Яно было адабрана з кампетэнцыі суду і перададзена адміністрацыйным уладам.

Гэты падзел спрычыніўся да таго, што ўсе справы, якія належалі земскім і падкаморскім судам, вяліся на польскай мове на аснове літоўска-

га права. Руская мова пачала ўжывацца ў справах, якія пры Вялікім княстве Літоўскім належалі кампетэнцыі гарадскіх суду. Ліквідацыя гэтага стану і уніфікацыя судовага ладу адбыліся ў Расіі толькі ў 1864 годзе. У Вялікім княстве Літоўскім уніфікацыя была праведзена ў 1882 годзе. Пасля I сусветнай вайны ў II Рэчы Паспалітай не дайшло да уніфікацыі цывільнага права, і на заходніх рубяжах Вялікага княства Літоўскага, далучаных да Рэчы Паспалітай пасля Рыжскага трактата, прымяняўся X том Звода законаў Расійскага царства. А рускія крымінальна-працэсуальныя законы працавалі да 1928 года.

Пасля II сусветнай вайны ў Польскай Народнай Рэспубліцы толькі ў 1947 годзе было ўведзена новае прадметнае права, а поўная кадэфікацыя цывільнага права была зроблена ў 1965 годзе. У выніку такіх змен на землях Беластоцкай вобласці, якая ўвайшла ў склад ПНР, пасля II сусветнай вайны ў спадчынных справах у далейшым дзейнічала "літоўскае права" ў рэдакцыі, устаноўленай X томам Зводу законаў Расійскага царства.

Трэба адзначыць, што і сёння адносна спадчын, адкрытых да 1947 года, прымяняюцца нормы літоўскага права ў рэдакцыі X тома Звода законаў Расійскага царства. Такім чынам літоўскае права далей жыве і прымяняецца на заходніх рубяжах Вялікага княства Літоўскага.

г. Беласток.

СВОЙ ШЛЯХ

АЛПЕЕЎ Аляксандр — доктар палітычных навук, акадэмік Міжнароднай кадравай акадэміі (МКА), прафесар, рэктар Міжнароднага гуманітарна-эканамічнага інстытута, лаўрэат міжнароднай узнагароды "Залаты медаль" "За заслугі ў адукацыі".

Нарадзіўся 29 кастрычніка 1946 года ў вёсцы Рудня Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці. Зараз жыве і працуе ў Мінску. Скончыў аспірантуру (абараніў кандыдацкую дысертацыю) і сумесную дактарантуру МКА, Міжнароднай акадэміі ўпраўлення персаналам і Адкрытага ўніверсітэта ЗША. Абараніў доктарскую дысертацыю па тэме "Дынаміка сацыяльна-палітычнага працэсу ў Рэспубліцы Беларусь ва ўмовах радыкальнага рэфармавання ўсіх сфер жыццядзейнасці грамадства".

Аўтар звыш 70 манаграфій, вучэбна-метадычных дапаможнікаў і артыкулаў, двух гісторыка-публіцыстычных эсэ: "І не было заўтра", "Мы народ XX век". Выпусціў два паэтычныя і два песенныя зборнікі. На яго вершы напісана 30 песень.

ДАСТАЕЎСКІ... САМАРАНЧ... АЛПЕЕЎ...

Майму добраму знаёмаму — журналісту з шматгадовым стажам, пашчасціла неяк гутарыць з былым прэзідэнтам Міжнароднага алімпійскага камітэта маркізам Хуанам Антонію Самаранчам. Прыгадаўшы геніяльную фразу рускага пісьменніка Фёдара Дастаеўскага "прыгажосць выратуе свет", журналіст спытаў Самаранча: "А ці можна, на ваш погляд, перафразіраваць пісьменніка і сказаць, што "спорт выратуе свет!"

Без сумнення, спартыўныя дзеянні, што акружалі ў той момант лідэра сусветнага алімпійскага руху, прадстаўнікі сродкаў масавай інфармацыі і проста прысутныя чакалі станоўчага адказу, бо хто ж не выкарыстае магчымасць узвысіць значэнне спорту ў жыцці чалавека і адначасова сваю ролю ў гэтым відзе дзейнасці!

Але Самаранч адказаў: — Ні ў якім разе! Спорт выратуе толькі адукацыя!

Меркаванне Самаранча падзяляе чалавек, які змог звязаць у адно цэлае спорт і адукацыю, заснавальнік і рэктар Міжнароднага гуманітарна-эканамічнага інстытута, прафесар Аляксандр АЛПЕЕЎ.

— Аляксандр Мікалаевіч, што прадстаўляе сабой адукацыя ў Міжнародным гуманітарна-эканамічным інстытуте?

— Сёння ў нашай ВНУ на трох факультэтах вучыцца звыш трох тысяч студэнтаў. Прафесарска-выкладчыцкі састаў — каля чатырохсот чалавек. Усяго ж у інстытуце працуе і вучыцца каля чатырох тысяч чалавек. У МГЭІ склаўся калектыў аднадумцаў, аб'яднаных агульнай ідэяй — даць юнакам і дзяўчатам адукацыю самай высокай якасці, выхоўваць патрыётаў.

Штогадовы паўнацэнны набор студэнтаў без экзаменаў забяспечваецца па выніках суб'яседавання. Навучальны працэс камп'ютэрызаваны, створана фінансава-эканамічная структура ВНУ. У бібліятэцы інстытута налічваецца каля 40 тысяч новых выданняў. Прэвалюе юрыдычная і эканамічная літаратура, таму што большасць студэнтаў МГЭІ займаецца па спецыяльнасцях правазнаўства і эканоміка.

Належная ўвага надаецца навуковай працы. Па ініцыятыве інстытута штогод праводзяцца навуковыя студэнцкія канферэнцыі. Недалёкі той час, калі ў МГЭІ з'явіцца ўласныя навуковыя школы.

Безумоўным дасягненнем кіраўніцтва і ўсяго калектыву інстытута з'яўляецца тое, што МГЭІ атрымаў міжнароднае прызнанне — з'яўляецца калектыўным членам Міжнароднай кадравай акадэміі, акрэдытаванай пры ЮНЕСКА і Савеце Еўропы. Гэта дазваляе выпускнікам атрымліваць дыпламы міжнароднага ўзору, сапраўдныя ў дзесятках краін свету. У 2000 годзе адкрыта аспірантура. З 2001 года пачынаем рыхтаваць па лініі МКА бакалаўраў, магістраў і дактароў навук.

— Міжнародны гуманітарна-эканамічны інстытут істотна

адрозніваецца ад іншых ВНУ лідэра і сваёй прыхільнасцю да спорту і здаровага ладу жыцця...

— У інстытуце вучыцца больш за 200 спартсменаў. Павінен заўважыць, што пры вызначэнні стратэгіі развіцця ВНУ спартыўны накірунак стаў адным з прыярытэтных. Асноўная мэта, якой мы кіруемся пры прыёме спартсменаў, — умацаваць іх сацыяльную абароненасць як сёння, так і ў аддаленай перспектыве. Плата за навучанне з іх не бярацца, такім чынам заахвочваюцца высокія спартыўныя дасягненні.

Нашы студэнты-спартсмены ў большасці — адукаваныя, культурныя людзі, моцныя фізічна і духоўна. Сярод студэнтаў МГЭІ — чэмпіёны і прызёры Алімпійскіх гульняў, чэмпіёны свету і Еўропы, 15 заслужаных майстроў спорту, звыш 50 майстроў спорту міжнароднага класа, больш за 100 майстроў спорту і кандыдатаў у майстры: такія як Аляксей Мядведзь, Таццяна Лядоўская, Націк Багіраў...

30 студэнтаў нашай ВНУ ўвайшлі ў склад нацыянальнай алімпійскай каманды, якая выступала на Гульнях XXVII Алімпіяды ў Сіднэі. Так што спартыўная дружнасць МГЭІ займае лідзіручае становішча ў беларускім спорце.

— Аляксандр Мікалаевіч, вам удалося зрабіць неардынарную справу — адкрыць сваю ВНУ. Адкуль такая ўпартасць, вера ў сябе, свае магчымасці?

— Больш за паўстагоддзя жыву на гэтым свеце. Я перапоўнены пачуццём гордасці, што нарадзіўся ў прастай сялянскай хаце, што з яе пачаўся мой шлях. Тут вытокі маёй любові да нашай цудоўнай зямлі, Беларусі, яе народа.

І, мне здаецца, на самым бачным месцы ў дзяржаве трэба паставіць помнік сялянскай хаце, з якой выйшла большасць людзей Беларусі. Каб памяталі, адкуль пачынаецца Айчына...

Можа быць вас здзівіць мае меркаванне — здасца, што яно не звязана з маёй працай, адукацыяй, навукай, любоўю да спорту, але прывяду просты прыклад. У свае немаладыя гады я адным пальцам магу падняць двухпудовую гіру 15 разоў! Хто даў мне гэту сілу? Адкажу: мая зямля і мае продкі!

Па законах пераемнасці пакаленняў у інстытуце духоўнасць, выхаванне моладзі па хрысціянскіх канонах стала правілам з першага дня яго існавання. Што можа быць больш высакародным, чым навучаць маладых людзей, даваць ім пуцёўку ў жыццё, клапацічыся тым самым пра будучыню дзяржавы, дапамагаць рэалізаваць ім права, запісанае ў асноўным законе краіны, — права на адукацыю, максімальнае ўвасабленне ў жыццё ўсіх сваіх магчымасцей і духоўнага патэнцыялу?

Падрыхтаваў Пётр РАБУХІН.

РАКУРС

ДОКТАР ВАРГІЗ

У часы росквіту савецка-індыйскай дружбы Варгіз — сын індыйскага інжынера, які стварыў сумеснае металургічнае прадпрыемства ў Індыі, быў накіраваны на вучобу ў 1-шы Ленінградскі медыцынскі інстытут імя Паўлава. Затым — інтэрнатура ў Індыі, спецыялізацыя па сасудзістай хірургіі ў Маскве, а месцам працы Варгіз выбраў Гомель, дзе жыве ўжо каля 20 гадоў. І не шкадуе: яго прафесіяналізм высока цэняць пацыенты. Да доктара Варгіза на аперацыю ідуць без апаскі.

НА ЗДЫМКУ: доктар Варгіз, спецыяліст па сасудзістай хірургіі Гомельскай бальніцы № 3, пасля чарговай аперацыі.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БелТА.

ФОТАЗАМАЛЁУКІ Яўгена КАЗЮЛІ

КРЫЖАВАНКА АД Ірыны БЕКІШ

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ. 9. Службовая асоба, надзеленая ўрадам якімі-небудзь спецыяльнымі паўнамоцтвамі. 10. Тэорыя і практыка ўкладання слоўнікаў. 11. Грашовое ўзнагароджанне, якое атрымліваюць аўтары за свае творы. 14. Сум, туга, журба. 15. Невялікая круглая пасудзіна з ручкай для піцця вады. 16. Камандзір судна. 21. Установа, месца, дзе захоўваюцца старадаўнія пісьмовыя помнікі: паставы, дагаворы, летапісы. 22. Той, хто займаецца магіяй, чарадзеяй, вяшчун, знахар. 23. Урачыстая царкоўная цырымонія ўскладання кароны на манарха, які ўступіў на трон. 24. Верхняя частка будынка, якая пакрывае яго. 25. Круглая пляцоўка ў цырку для выступленняў. 30. Пастух, які пасе авечы статак. 31. Месца гандлю, а таксама гандаль прадуктамі харчавання і таварамі шырокага ўжытку. 32. Лятучая мыш. 33. Спектакль з танцаў і мімічных рухаў, які суправаджаюцца музыкай. 40. Доўгая вяроўка з пятлёй на канцы для поўлі жывёл. 41. Удушлівы газ, які ўтвараецца пры няпоўным згаранні вугалля. 42. Адзін з відаў гасцініцы на курорце з месцам для стаянкі аўтамабіляў і іншымі выгодамі. 43. Рэальная або легендарная падзея, ад якой вядзецца летапісанне. 44. Спецыяльная ваісковая група. 49. Працязны перарывісты гул. 50. Вадкасць, насычаная рэчывамі таго, што ў ёй варылася. 51. Прасцяг. 56. Доктар, які лечыць пухліны. 57. Вялікі клавійны музычны інструмент з мноствам драўляных і металічных труб, у якія мяхамі нагнятаецца паветра. 58. Наведванне, пераважна афіцыйнае або ўрачэзнае. 59. Частка чаго-небудзь. 60. Паходжанне, гісторыя ўзнікнення і развіцця чаго-небудзь. 61. Высокая тэмпература. 62. Ударны музычны інструмент у выглядзе вобода, абцягнутага скурай, са звончэкамі па краях. 63. Трубочка з вельмі вузкім унутраным каналам. 68. Чалавек літоўскай нацыянальнасці. 69. Рэчы, упакаваныя для перавозкі поездам, самалётам, параходам. 70. Імгненная светлавая ўспышка на небасхіле вечарам, ноччу. 75. Грошы, якія выдаюцца папярэдні ўлік зароботнай платы. 76. Раскоша, форс, элегантнасць. 77. Адна з форм адпачынку вясковай моладзі ў святочныя вечары — гульні з музыкай, танцамі. 78. Сістэма дзяр-

жаўных або грамадскіх парадкаў. 79. Друкаванае або вуснае паведамленне аб чым-небудзь, якое даводзіцца да ўсеагульнага ведама. 84. Марское падарожжа. 85. Халодны паўночны пранізлівы вецер. 86. Адпраўка чаго-небудзь углынь па цяжэнні ракі. 87. Перадача якой-небудзь каштоўнай рэчы таму, у каго робіцца пазыка, як гарантыя звароту гэтай пазыкі. 94. Перыядычнае паніжэнне ўзроўню вады ў адкрытым моры. 95. Па рэлігійных уяўленнях: вярхоўная істота, якая стварыла свет і кіруе ім. 96. Будова, састаў, арганізацыя чаго-небудзь. 97. Інструмент для свідравання шчыпін пры даследаванні глебы, горных парод. 98. Паглыбленае ў зямлю памяшканне для захавання чаго-небудзь. 103. Склад зброі і ваеннай амуніцыі. 104. Чорная мазь з воску, сажы і тлушчу для скуранага абутку; гуталін, крэм. 105. Група ўючных жывёл, якія перавозяць грузы, людзей у пустынях, стэпах. 106. Вузкая палоска глебы, узараная плугам, а таксама паглыбленне, якое ўтварылася на яе месцы. 107. Сельскагаспадарчая машына для капання бульбы. 108. Прэпарат для лячэбных прывівак супраць заразных хвароб.

ПА ВЕРТЫКАЛІ. 1. Сумка, торба. 2. Напоўненае вадой штучнае рэчышча. 3. Дробная манета ў Грэцыі. 4. Выдатны гімнаст, звычайна цыркавы. 5. Машынная канструкцыя, якая складаецца з рухавіка, перадачных механізмаў і рабочых органаў. 6. Мелкаводны марскі заліў, звычайна ў вусцях рэк. 7. Падвесная сетка для сну, адпачынку на свежым паветры. 8. Назва выбарных органаў з асобнымі заканадаўчымі паўнамоцтвамі ў некаторых краінах. 12. Шчыт, заслона на паверхняй, якая адбівае, паглынае ці пераўтварае выпраменьванне. 13. Заклучная частка, канец. 17. Мінерал чырвонага колеру, а таксама фарба з яго. 18. Наёмны сельскагаспадарчы рабочы ў памешчыка або кулака. 19. Спецыяліст па мылаварэнню. 20. Група музыкантаў для сумеснага выканання музычных твораў на розных інструментах. 26. У спартыўных гульнях: перадача мяча іншаму іграку сваёй каманды. 27. Багач, кулак у дарэвалюцыйнай Сярэдняй Азіі. 28. Рыбалоўная прылада: нерат з двума крыламі. 29. Лікавая ацэнка поспехаў (у школе, у спорце). 34. Паляванне (а

таксама рыбная лоўля) у недазволеным месцы, у забароненыя тэрміны або забароненымі спосабамі. 35. Цвёрды і бліскучы каштоўны камень з групы сіпікатаў. 36. Рама, аправа, у якой або на якой змяшчаецца, трымаецца што-небудзь. 37. Падвяленая прасаваная трава, якая зберагаецца ў сховішчах на корм жывёле. 38. Дарога, якая злучае важныя аб'екты; паветраны, водны шлях. 39. Нядбайнае і бесталковае вядзенне якой-небудзь справы. 45. Замена назвы якога-небудзь прадмета назвай іншага прадмета на аснове іх сумежнасці. 46. Лёгка двухколы аднакожны аўтамабіль з адным сядзеннем без козлаў. 47. Група астравоў, размешчаных блізка адзін да аднаго. 48. Водная расліна, у якой адсутнічае выразнае члянне на карань, сцябло і лісце. 52. У некаторых капіталістычных краі-

нах: партовы рабочы. 53. Конусападобны канал для рэгулявання патоку вадкасцей ці газаў. 54. Раменная плётка з кароткай ручкай; нагайка. 55. Адзін з відаў правачальных іспытаў у вышэйшых і сярэдніх навучальных установах. 64. Агульны ўклад жыцця; паўсядзённае жыццё. 65. Будыніна, звычайна дашчаная, для часовага жылля. 66. Накладныя валасы. 67. Памяшканне для стаянкі і рамонту самалётаў. 71. Адсутнасць арганізаванай улады; беспарадак, хаос. 72. Навучальнае паўгоддзе ў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных вучэбных установах. 73. Вываз тавараў за мяжу. 74. Усякі матэрыял для абмотвання чаго-небудзь. 80. Вельмі кароткі прамажак часу; момант, імгненне. 81. Памяшканне для вучэбнай і трэніровачнай стральбы з агнястрэльнай ці пневматычнай

зброі. 82. Прыгожая мясцовасць, умовы, пры якіх можна жыць шчасліва і бестурботна. 83. Моцны страх да знямення. 88. Асоба, якой пасылаецца што-небудзь па пошце. 89. Лёгкая лодка (з дрэва). 90. Асоба, якой даручана кіраўніцтва, нагляд за кім-небудзь, чым-небудзь. 91. Пасведчанне аб заканчэнні навучальнай установы. 92. Моцна бура. 93. Круглы доўгі кусок драўніны, адрэзаны ад стала вялікага дрэва. 99. Аднагаспадарчая сельскагаспадарчая культура, якая высяваецца і прарастае вясной і дае ўраджай восенню гэтага ж года. 100. Верхняя вопратка з аўчын. 101. Апаўдальны твор вуснай народнай творчасці або літаратурны твор пра выдуманых падзеі. 102. Цэгла-сырэц з сумесі гліны, гною і сечанай сапомы.

	1	2	3	4	5	6	7	8
9			10				11	
	●	●	12	●	●	●	13	●
	●	14		15		16		●
	●	17	●	18	●	19	●	20
21	●	22	23			24		25
	●	26	27			28	29	●
	30		31			32		33
34	●		35	●	36	37	●	39
40		41	42			43		44
	●	45	46	●	●	47	48	●
	●	49		50		51		55
	●	52	●	53	●	54	●	
56			57			58		59
	●	●	●	●	●	●	●	●
60			61			62		65
	●	64		65	66	●	67	●
	●	68		69		70		●
	●	71	●	72	●	73	●	74
75		76	77			78		79
	●	80	81	●	●	82	83	●
	84		85		86		87	
88	●	89	●	90	91	●	92	●
94		95	96			97		98
	●	99	100	●	●	101	102	●
	●	103		104		105		●
106			107				108	

«Голас Радзімы»

Галоўны рэдактар
Наталля САЛУК

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь; Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі; Беларускае таварыства па сувязях з суайчынікамі за рубяжом «Гадзіма».

РЭДАКЦЫЯ:

Намеснік галоўнага рэдактара
Галіна УЛІЦЕНАК.
Адказны сакратар
Таццяна КУВАРЫНА.
Рэдактар аддзела —
член рэдкалегіі
Яўген ЛЕЦКА.

Рэдактар аддзела
Алена СПАСЮК.
Аглядальнік
Віктар МАЦЮШЭНКА.
Спецыяльная карэспандэнтка
Яўген КАЗЮЛЯ,
Алесь МЯСНІКОЎ,

Нэлі ПРЫВАЛАВА.
Рэдактар-перакладчык
Святлана КАРПУЧОК.
Стыльрэдактар
Ірына КАЗЛОВА.
Тэхнічны рэдактар
Данута РАКАВЕЦ.

Пазіцыі рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голас Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81-Падлісны індэкс у Беларусі 63854. Тыраж 2 041 экз. Зак. 2327.

Падпісана да друку 17.9.2001 г. у 12.00. Газета набрана, звярстана і аддрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку» (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).

Наш адрас: 220005, Мінск, пр. Ф. Скарыны, 44.
Тэлефоны: (+375-17) 213-31-97 (тэл.-факс), 213-32-80, 284-76-56, 213-37-82.